

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شماره: تاریخ:	اظهارنامه دانشجو	
<p>اینجانب زهرادشتبان دانشجوی کارشناسی ارشد دانشکده هنر دانشگاه شاهد، گواهی می‌نمایم که پایان نامه تدوین شده حاضر با عنوان: بررسی کاربرد خط دراعلانهای به نمایش درآمده در دومین دوسالانه بین المللی پوستر جهان اسلام با راهنمایی استاد محترم جناب آقای دکتر محسن مرآئی توسط شخص اینجانب انجام و صحت و اصالت مطالب تدوین شده در آن، مورد تایید است همچنین اعلام می‌دارم در صورت بهره گیری از منابع مختلف شامل گزارش های تحقیقاتی، کتاب، مقالات تخصصی و غیره به منبع مورد استفاده به طور دقیق ارجاع داده شده است. به علاوه گواهی می‌دهم، مطالب مندرج در پایان نامه حاضر تاکنون برای دریافت هیچ نوع مدرک یا امتیازی توسط اینجانب و یا سایر افراد در هیچ کجا ارایه نشده و در تدوین متن پایان نامه حاضر، چارچوب(فرمت) مصوب تدوین گزارش های پژوهشی تحصیلات تکمیلی دانشگاه شاهد به طور کامل رعایت شده است. همچنین کلیه حقوق ناشی از گزارش پایان نامه حاضر را به دانشگاه شاهد واگذار می‌نمایم.</p> <p>نام و نام خانوادگی دانشجو: امضای دانشجو: تاریخ:</p>		

دانشگاه هنر

دانشگاه هنر

پایان نامه

جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد

رشته ارتباط تصویری

عنوان پایان نامه

بررسی کاربرد نوشته دراعلان‌های به نمایش درآمده دردومین دوسالانه

بین‌المللی پوسترجهان اسلام

عنوان پروژه عملی

طراحی اعلان با موضوع میراث فرهنگی با تأکید برنوشته

استاد راهنما

جناب آقای دکتر مرانی

استاد مشاور

جناب آقای عبدالرضا چارئی

دانشجو

زهرادشتیان

بهمن ماه 1389

دانشکده هنر دانشگاه شاهد

چکیده پایان نامه

این چکیده به منظور چاپ در نشریات دانشگاه تهیه شده است

عنوان پایان نامه: بررسی کاربرد نوشته دراعلان‌های به نمایش درآمده در دومین دوسالانه‌ی بین‌المللی پوسترجهان

اسلام

استاد راهنما: جناب آقای محسن مرآئی

استاد مشاور: جناب آقای چارئی

نام دانشجو: زهرادشتیان

شماره دانشجویی: 867497008

رشته: کارشناسی ارشد گرافیک

چکیده:

در این پژوهش، به بررسی اجمالی خط دراعلان‌های دومین دوسالانه‌ی پوسترجهان اسلام پرداخته شد، هدف از این تحقیق بازنمایی روابط نوشتار و تصویر و شناساندن اهمیت به کارگیری نوشتار در اعلان می‌باشد به گونه‌ای که امکان طبقه‌بندی معین و روشنی حاصل شده، زمینه مساعدتری برای به کارگیری مناسب این گونه امکانات فراهم گردد. این پژوهش به صورت توصیفی - تحلیلی انجام گرفته و گردآوری اطلاعات به صورت کتابخانه‌ای بوده که از طریق شناسه و کارت مشاهده انجام گرفته است. برطبق آنچه در طول تحقیق آشکار شد علاوه بر اهمیت نوشتار دراعلان‌ها و هماهنگی بین محتوا و پیام در آن‌ها، همواره مناسبات و روابط پیدا و پنهانی بین نوشته و تصویر وجود دارد و بکارگیری صحیح خط در اعلان از طریق شناخت و احاطه‌ی طراح بر شیوه‌های مختلف خوشنویسی اعم از سنتی و چاپی امکان‌پذیر می‌باشد. براساس یافته‌های این پژوهش می‌توان نتیجه گرفت که بیشتر اعلان‌های به نمایش درآمده در این نمایشگاه از خطوط چاپی بهره گرفته‌اند و آثاری که برپایه‌ی خطوط سنتی پدید آمده درصد کمی را به خود اختصاص می‌دهند. با این وجود وظیفه انتقال پیام همه‌جا با نوشته بوده و هماهنگی بین محتوای اعلان با نوشتار در آن کاملاً رعایت شده است.

واژگان کلیدی: نوشته، اعلان، هنر جهان اسلام، گرافیک، تایپوگرافی.

نظر استاد راهنما: برای چاپ در نشریات مربوط به دانشگاه مناسب است. تاریخ: امضاء:

.....	چکیده	أ
.....	فهرست مطالب	ب
.....	پیشگفتار	ج
.....	مقدمه	1
.....	روش تحقیق	3
.....	1-1-1- نوع تحقیق	2
.....	1-1-2- تعریف مساله و بیان سوالهای اصلی تحقیق	2
.....	ضرورت انجام تحقیق	4
.....	1-1-3- فرضیه‌ها	5
.....	1-1-4- هدفها	6
.....	1-1-5- نتایج اصلی تحقیق حاضر، چه کاربردهایی خواهد داشت؟	6
.....	1-1-6- ویژگی جدید بودن و نوآوری طرح چیست؟	6
.....	1-1-7- روش انجام تحقیق و روش گردآوری اطلاعات و ابزار آن	6
.....	1-1-8- معرفی جامعه آماری، روش نمونه‌گیری و تعداد نمونه	6
.....	1-1-9- روش تجزیه و تحلیل اطلاعات : کیفی	7
.....	فصل اول: بیان تعاریف و مفاهیم کلی	8
.....	1-1- تعاریف : خوشنویسی	9
.....	1-1-1- خوشنویسی در جهان اسلام	12
.....	1-2- سابقه استفاده از هنر گرافیک در جهان	14
.....	1-3- تعریف اعلان	17
.....	1-4- تاریخچه : تاریخ مختصر خط در جهان	19
.....	1-5- خط در ایران باستان	22
.....	1-6- منشأ خط عربی	24
.....	1-2- کاربرد خط در آثار ارتباط تصویری	27
.....	1-2-1- شیوه‌های بکارگیری خط در گرافیک	30
.....	1-1-2-1- خوشنویسی آزاد (Calligraphy)	30
.....	1-2-1-2- تصویرسازی با خط (Shaped text)	31
.....	1-2-1-3- حروف دست‌نویس (Hand- drawn)	32
.....	1-2-1-4- طراحی حروف (Alphabet designs)	33

- 34.....2-2-1- عناصر بصری و تأثیر آن در شکل‌گیری حروف
- 34.....1-2-2-1- شکل در حروف
- 35.....2-2-2-1- اندازه حروف
- 35.....3-2-2-1- وزن درحروف
- 36.....4-2-2-1- رنگمایه درحروف
- 36.....5-2-2-1- بافت درحروف
- 38..... فصل دوم : تقسیم‌بندی انواع اعلان‌ها
- 39.....1-2- طبقه‌بندی انواع اعلان براساس شیوه‌های اجرا
- 40.....1-1-2- فتوگرافیک (photographic)
- 40.....1-1-1-2- اعلان فتوگرافیک چیست؟
- 44.....2-1-2- ایلوسترسیون (تصویرسازی)
- 46.....3-1-2- حروف‌نگاری (Typography)
- 50.....1-3-1-2- نظر طراحان اعلان درباره حروف‌نگاری
- 54.....4-1-2- بررسی‌های اعلانات دومین دوسالانه جهان اسلام بر اساس شیوه‌های اجرا
- 66.....2-2- تقسیمات اعلان‌ها بر اساس رابطه تصویر و نوشتار
- 66.....1-2-2- اعلان‌هایی که در آنها تصویر در درجه اول اهمیت قرار دارند
- 69.....2-2-2- اعلان‌هایی که نوشته بر تصویر غالب باشد
- 71.....3-2-2- اعلان‌هایی که صرفاً از نوشتار ساخته شده‌اند
- 75.....4-2-2- اعلان‌هایی که در آن تصویر و نوشته درهم تداخل کرده و به یک تناسب در سطح اثر مطرح باشند
- 79..... فصل سوم: بررسی، تجزیه و تحلیل خطوط در دومین دوسالانه پوستر جهان اسلام
- 80.....1-3- معرفی اجمالی دومین دوسالانه پوستر جهان اسلام
- 85.....1-1-3- بررسی جایگاه اعلان‌های فرهنگی، اجتماعی و کاربرد آن در دومین دوسالانه جهان اسلام
- 86.....2-1-3- کاربرد اعلان‌های سیاسی و بررسی جایگاه آن در میان اعلان‌های دوسالانه جهان اسلام
- 87.....3-1-3- کاربرد اعلان‌های مذهبی با توجه به روحیه مذهبی دومین دوسالانه جهان اسلام
- 90.....2-3- بررسی نوشتار در اعلان‌های به نمایش درآمده در دومین دوسالانه پوستر جهان اسلام
- 92.....1-2-3- بنیاد و پیدایش خط ثلث
- 93.....1-1-2-3- کاربرد خط ثلث در هنر گرافیک
- 94.....2-1-1-2-3- بررسی کاربرد خط ثلث با توجه به اعلان‌های به نمایش درآمده در دومین دوسالانه جهان اسلام
- 101.....2-2-3- بنیاد و پیدایش خط کوفی
- 102.....1-2-2-3- انواع خط کوفی

103	.....بررسی جایگاه خط کوفی با توجه به اعلان‌های به‌نمایش درآمده دومین دوسالانه پوستر جهان اسلام
109	.....3-2-3- بنیاد و پیدایش خط نسخ
111	.....1-3-2-3- بررسی خط نسخ در اعلانهای به نمایش درآمده دومین دوسالانه جهان اسلام
116	.....4-2-3- بنیاد و پیدایش خط دیوانی
117	.....1-4-2-3- خط دیوانی و بررسی جایگاه آن در اعلانهای به نمایش درآمده دومین دوسالانه جهان اسلام
120	.....5-2-3- بنیاد و پیدایش خط نستعلیق
121	.....1-5-2-3- بررسی کاربرد خط نستعلیق در اعلانهای به نمایش درآمده دومین دوسالانه جهان اسلام
127	.....2-1-5-2-3- شکسته نستعلیق زیباترین شکل از خط نستعلیق
129	.....3-1-5-2-3- سیاه‌مشق روشی خلّاق از خط نستعلیق
131	.....4-1-5-2-3- نقاشی خط جلوه‌ای دیگر از خط نستعلیق
134	.....6-2-3- بررسی خطوط تزئینی (دکوراتیو) براساس آثار به نمایش درآمده دومین دوسالانه جهان اسلام
138	.....7-2-3- کاربرد طراحی حروف رایانه‌ای (فونت) در دومین دوسالانه جهان اسلام
144	..... فصل چهارم: فهرست یافته‌ها و نتیجه‌گیری
145	.....1-4- فهرست یافته‌ها
148	.....جدول شماره 1: توزیع فراوانی انواع خطوط در اعلانهای دومین دوسالانه جهان اسلام
149	.....جدول شماره 2: توزیع فراوانی انواع خطوط در اعلانهای تایپوگرافیک دومین دوسالانه جهان اسلام
150	.....2-4- نتیجه‌گیری
152	.....فهرست تصاویر
162	.....فهرست اعلام
168	.....فهرست منابع و ماخذ
175	.....کارت مشاهده
176	.....پروژه عملی

رابطه پیام و تصویر اولین و اساسی‌ترین دغدغه فکری طراح گرافیکست به شمار می‌آید که در مسیر عرضه درست آن از هر وسیله و امکانی بهره می‌گیرد. یکی از این ابزارها خط و نوشتار به معنای جامع و وسیع آن است. ترکیب دقیق تصویر و نوشته همواره یکی از مهمترین دغدغه‌ها در هنر اعلان می‌باشد. پیام‌های کلامی و تصویری همواره در یک ارتباط متقابل و تنگاتنگ تحت تأثیر و مکمل یکدیگرند. با نگاهی به مسأله نوشته (خط) در اعلان می‌توانیم بهتر و دقیق‌تر جایگاه آنرا به عنوان یکی از مهمترین ابزار عناصر تصویری بررسی کنیم.

در جریان کاربرد نوشتار در گرافیک، آنچه مبنای اصلی این پژوهش قرار گرفته است، استفاده از خط و شیوه‌های متنوع کرائی خوشنویسی در اعلان‌ها می‌باشد. لذا جهت نشان دادن گوشه‌ای از این کرائی در زمینه ساخت اعلان و بنا به علاقه‌ای که به شناخت بیان تصویری خط داشتم، جهت نمونه "دومین دوسالانه پوستر جهان اسلام" را انتخاب نمودم تا نشان دهم هنر گرافیک امروز تنها با نگاه به جریانات بصری گذشتگان و استفاده از دستاوردهای پژوهشی آنان به شکل‌های مختلف، می‌تواند راهگشای هنرمند معاصر باشد. دلیل دیگر جهت انتخاب خط و نوشته این بود که شیوه‌های مختلف به کارگیری آن اعم از سنتی و جدید، بهتر و بیشتر گویای این مسأله یعنی تأثیر از میراث گذشتگان در آثار معاصرین می‌باشد. باید گفت خطوط سنتی فارسی با قابلیت‌های تصویری بسیار بالا و جذابیت‌های خاص از لحاظ شکل، محتوا و سبک، همواره دستمایه کار هنرمندان بیشماری برای خلق آثار ارزشمند با تکیه بر این جنبه‌های زیبایی‌شناختی قرار گرفته‌اند. در این راستا کمبود منابع و دردسترس نبودن آنها یکی از موانع بوده‌است که سعی گردیده با حداقل منابع موجود رفع گردد. در این جا لازم می‌دانم از استاد گرانقدر جناب آقای مرانی که همواره با راهنمایی‌های مؤثر و دلسوزانه خود مرا یاری نموده و از هیچ‌گونه کمکی مضایقه ننمودند صمیمانه تشکر نمایم. امیداست که نتایج حاصله از این پژوهش برای دانشجویان و یا طراحان گرافیک مثرتر باشد.

به دنبال شکوفائی اندیشه‌ی آدمی و نیاز به ارتباط مردم با یکدیگر خط آفریده شد. از آن زمان تاکنون نیز این سیستم ارتباطی همواره سیر صعودی در زمینه پیشرفت و تکامل داشته‌است. خط یکی از بزرگترین دستاوردهای انسان و بلندترین گام او به سوی مدنیت می‌باشد. ابداع خط انسان را قادر ساخت تا افکار خود را ثبت کرده و تاریخ تمدن خویش را جاودانه سازد. پیشرفت او در این زمینه آنچنان حیرت‌انگیز بوده‌است که امروزه ما شاهد بیش از صدها نوع خط متفاوت هستیم که هر یک ثمره‌ی فرهنگی متفاوتی نیز می‌باشند، اما آنچه نقطه‌ی مشترک تلقی می‌گردد روند روبه رشد و سیر تکاملی آن است. در این میان گرافیک و بیان بصری نقش مهمی را ایفا می‌نماید و با سیر این تکامل نه تنها ارزش خود را از دست نداده، بلکه همپا و همسو با آن نیز رشد کرده و به وسیله‌ای بی‌مانند در جهت امر ارتباط تبدیل گشته‌است. استفاده از شکل نوشتار در کنار تصویر همواره به خلق جاذبه‌های بصری بی‌شماری منجر می‌شود. هنر گرافیک از طریق یکی از مؤثرترین ابزار خود یعنی اعلان و در نظر گرفتن آن با سایر ابزار ارتباطی نظیر خط، مفاهیم مورد نیاز خویش را بسته به پیام مورد نظر به صورت مستقیم یا غیر مستقیم به نمایش می‌گذارد. اعلان تصویری است که همواره نوشته به کمک آن می‌آید. اطلاع رسانی در اعلان تا حدود زیادی وابسته به خط و نوشتار می‌باشد، چراکه در بیشتر موارد تصویر نیاز به عنصری دارد که آنرا گویاتر سازد. باید تأکید کرد که یکی از روش‌های گرافیک نوین بویژه در اعلان‌سازی ارائه‌شده‌ی مؤثر در جهت ترکیب‌بندی دقیق و ماهرانه تصویر و نوشته می‌باشد. پیام‌های نوشتاری و تصویری همواره تحت تأثیر هم قرار گرفته و مکمل یکدیگر می‌باشند. این تأثیر و تأثر وابسته به ماهیت کار هنرمند، شناخت هدف، سبک مورد استفاده، آشنائی هنرمند با ابزار موجود و ... می‌باشد. یک هنرمند برای بیان مفهوم هنری خویش بایستی به دیدگاهها و خواسته‌های مخاطب و جامعه‌ای که در آن زندگی می‌کند احترام گذاشته و بر مبنای آن پیش برود. لازم است با نگاهی دقیق‌تر

به این مسأله یعنی کاربرد خط در اعلان بتوانیم بهتر و دقیق‌تر به بررسی جایگاه آن در اعلان که یکی از عناصر تصویری مهم همپای تصویر می‌باشد پردازیم.

این تحقیق نگاهی اجمالی به مقوله‌ی تصویر و نوشتار است که آنرا در قالب "دومین دوسالانه بین‌المللی پوستر جهان اسلام" بررسی میکند و همان‌طور که از فهرست مندرجات آن پیداست در 4 فصل به معرفی موضوع مورد نظر پرداخته است. فصل اول مروری است بر مفاهیم و تعاریف کلی خط گرافیک، اعلان و تاریخچه‌ی به کارگیری هر کدام. در بخش دوم که در واقع ادامه بخش اول است به نقش آنان و تأثیری که بروی یکدیگر دارند با عنوان ارتباط خط و گرافیک و بررسی آن در آثار ارتباط تصویری می‌پردازد. در فصل دوم با ارائه 2 نوع طبقه‌بندی اعلان‌ها از حیث شیوه‌ی اجرا و تقسیمات آنان بر اساس رابطه‌ی خط و نوشته پرداخته و با بررسی آثار به نمایش درآمده در این نمایشگاه بر اساس این طبقه‌بندی، به ارائه یک الگوی کلی در این زمینه رسیده است. در فصل سوم با توجه به موضوع انتخابی و از طریق مقایسه و تطبیق با تقسیم‌بندی‌های ارائه شده، به بررسی و تجزیه تحلیل خطوط به کاررفته در اعلان‌های به نمایش درآمده در دومین دوسالانه جهان اسلام پرداخته شده است. در پایان نیز بر اساس فهرست بندی یافته‌ها به نتیجه‌گیری کلی دست می‌یابد.

روش تحقیق :

1-1-1- نوع تحقیق: بنیادی √ نظری کاربردی

1-1-2- تعریف مسأله و بیان سوالهای اصلی تحقیق : به منظور اینکه اعلان نقشی بیانگر ما بین آگهی دهنده و بیننده باز میکند، دو عامل نوشته و تصویر مورد استفاده قرار گرفت و از آنجا که وظیفه‌ی اصلی اعلان، انتقال سریع و صریح پیام است، بار این انتقال بیشتر بر دوش تصویر واقع شد ولی باید توجه داشت که استفاده از عناصر تکراری و قراردادی، ایجاد نوعی یکنواختی می‌کند و برای جلب توجه بیننده، استفاده از عناصر نو و تازه و خلاقانه لازم به نظر می‌رسد. در این راستا یکی از حرکات صورت گرفته، استفاده از خط و استعدادهای نوشتاری، تصویری و ترکیبی در آن است. اطلاع رسانی از طریق اعلان تا حد زیادی مرهون خط است، چرا که در اغلب موارد تصویر نیاز به عنصری دارد تا آن را گویا تر سازد و آن عنصر، خط است. مسأله اصلی این تحقیق بررسی آثار به نمایش درآمده در دومین دوسالانه‌ی بین المللی پوستر جهان اسلام می‌باشد و براساس آنچه گفته شد و برای دستیابی به اهداف پژوهش سوالات زیر مطرح می‌شود:

1- آیا در بیشتر اعلان های دومین دوسالانه‌ی بین المللی پوستر جهان اسلام، وظیفه انتقال پیام را عنصر نوشته بر عهده داشته است؟

2- آیا در طراحی نوشته‌ها به هماهنگی محتوا و طراحی حروف توجه کافی شده است؟

3- میزان بهره مندی طراحان پوسترهای به نمایش درآمده در دومین دوسالانه‌ی بین المللی پوستر جهان اسلام، از کدام یک از شیوه های خوشنویسی سنتی و حروف چاپی بیشتر است؟

2-11- پیشینه تحقیق و ضرورت انجام تحقیق:

1-رحیمی، مهدی، نوشته در پوسترهای ایران، پایان نامه‌ی کارشناسی ارتباط تصویری، استاد راهنما: کامران افشارمهاجر، دانشگاه هنر، 1372.

در این پایان نامه چنین آمده است:

مسئله نوشته دراعلان از جایگاه والایی برخوردار است و در قرن ما ارزش و کاربرد ویژه و پراهمیتی دارد که در خدمت اقتصاد، فرهنگ و سیاست قرار گرفته تا پیام خود را بر اجتماع شتابزده و عجول تحمیل کند. رهگذر کم حوصله در برابر چند لکه رنگ و کلام کوتاه یک لحظه درنگ می کند و ناآگاهانه چیزی را که نمی‌خواهد می‌پذیرد. درحقیقت هنوز چنانچه باید و شاید به نوشته (خط) دراعلان در کشور ما توجه نشده است و در بسیاری ازاعلان ها نوشته نسبت به کادر و تصویر ترکیب ناشیانه‌ای دارند. این رساله همانطور که از فهرست مندرجات آن پیداست در بخش اول خط را از دیدگاه تصویری و گرافیکی بررسی می کند و در بخش دیگر کاربرد آن را در اعلان بازگو می نماید که از این رهگذر می‌تواند مورد استفاده این‌جانب قرار گیرد. امید است دانشجویان درآینده این تحقیق و بررسی را کامل کنند و کمبودهای آن را رفع نمایند.

2- شیشه گران، بهزاد، ویژگی های طراحی پوستر و حروف، پایان نامه‌ی کارشناسی ارتباط تصویری استادراهنما محمود گرجستانی، دانشگاه هنر: 1367.

هدف کلی این پایان نامه ارایه فکری است که به یاری آن بتوان بعضی از ویژگیهای اعلان را مورد بررسی قرارداد. در این رساله آمده است که چطور گرافیک، این هنر نوین با پیشرفت صنعت گردشگری معیارهای پیشین را درهم شکسته و نفوذ و اثر غیرقابل انکاری درزندگی روزمره‌ی مردم گذاشته است. به طور کلی گرافیک هنریست که با بکارگرفتن امکانات مختلف واز طرق گوناگون و قوانین جدید برای بیان مفاهیم خود سود می جوید و امکانات چاپ و تکثیر را نیز در میان می‌کشد.

در این رساله در بخش اولیه به تاریخچه و شناخت اعلان و مبحث رنگ در آن اشاره شده است و سپس در بخش دوم به طراحی حروف و تصویر، طراحی حروف چاپی، عملکرد و کاربرد فرم در حروف، تناسبات و وجوه هندسی و بصری آن پرداخته شده است که اینجانب سعی نموده‌ام از مبحث عملکرد و کاربرد فرم در حروف، تناسبات و وجوه هندسی آن، در بخش دوم بهره بگیرم.

3- قریشی، بهاره، نوشتار و تناسبات آن با تصویر در آثار طراحان گرافیک، پایان نامه کارشناسی ارشد ارتباط تصویری، استاد راهنما: اکبر نیکان پور، استاد مشاور: بهروز موسوی امین، دانشگاه آزاد، 80-1381.

هدف از این پژوهش آنگونه که در این رساله آمده است، بازنمایی امکانات تایپوگرافی و روابط نوشته و تصویر است به گونه ای که تا حد امکان طبقه بندی روشن و معینی حاصل شده، زمینه مساعد تری برای بکارگیری مناسب این امکانات فراهم گردد. نتیجه اینکه رکن امروز هنر گرافیک نه تصویر و نه خط بلکه تناسبات پیدا و پنهان تصویر و خط است. در این رساله ابتدا به منشأ خط و تکامل گونه‌های نوشتاری اشاره شده است و سپس به گونه های مختلف خطوط و رابطه گرافیک با نوشته پرداخته شده که اینجانب در رساله‌ی خویش از مبحث اخیر استفاده نموده‌ام.

ضرورت انجام تحقیق: ضرورت انجام این تحقیق از آنجا ناشی می‌شود که آثار به نمایش درآمده در دومین دوسالانه‌ی بین المللی پوستر جهان اسلام تاکنون مورد بررسی قرار نگرفته است.

3-1-1- فرضیه‌ها :

به نظرمی رسد که :

1- در اکثر اعلان‌های به نمایش درآمده در دومین دوسالانه بین المللی پوستر جهان اسلام، وظیفه انتقال پیام را عنصر نوشته بر عهده دارد .

2- در طراحی نوشته‌ها به هماهنگی محتوا و طراحی حروف توجه کافی شده است .

3- میزان بهره مندی طراحان اعلان‌های به نمایش درآمده در دومین دوسالانه‌ی بین المللی جهان

اسلام، از شیوه‌های خوشنویسی سنتی بیشتر است.

4-1-1-هدفها

هدف اصلی: شناسایی اهمیت و توجه طراحان اعلان به طراحی حروف و هماهنگی آن با بیان تصویری در دوره معاصر.

هدف فرعی: شناخت و سنجش میزان بهره برداری از خوشنویسی سنتی و حروف چاپی در طراحی اعلانهای معاصر ایران .

5-1-1-نتایج اصلی تحقیق حاضر، چه کاربردهایی خواهد داشت؟

برای دانشجویان رشته گرافیک، طراحان معاصر خطوط و یا کسانی که در زمینه تایپوگرافی فعالیت دارند مورد استفاده قرار گیرد.

6-1-1-ویژگی جدید بودن و نوآوری طرح چیست؟

با توجه به موضوع و جامعه آماری، از آنجا که اعلان‌های معاصر به کاربرد خط نوشته و سایر عناصر تصویری مورد بررسی قرار می‌گیرند و نتایج پژوهش می‌تواند وضعیت طراحی اعلان معاصر ایران را معرفی نماید، طرح جدید محسوب می‌شود.

7-1-1-روش انجام تحقیق و روش گردآوری اطلاعات و ابزار آن:

روش انجام تحقیق بر مبنای ماهیت: توصیفی - تحلیلی

شیوه گردآوری اطلاعات : کتابخانه ای و مشاهده ای

ابزار گردآوری اطلاعات: شناسه و کارت مشاهده.

8-1-1-معرفی جامعه آماری، روش نمونه‌گیری و تعداد نمونه :

جامعه آماری: اعلان‌های به نمایش درآمده در دومین دوسالانه بین المللی پوستر جهان اسلام

روش نمونه‌گیری: سرشماری

تعداد نمونه: کلیه اعلان‌های به نمایش درآمده در این دوسالانه (تعداد 400 اعلان)

9-1-1- روش تجزیه و تحلیل اطلاعات: کیفی

فصل اول

بیان مفاهیم و تعاریف کلی

بخش اول

تعاریف و تاریخچه خوشنویسی، گرافیک و اعلان

تعاریف :

خوشنویسی :

خوشنویسی به معنای زیبانویسی است و این همان معنای (کالیگرافی)¹ در مغرب زمین است. در عمل خوشنویسی از یک سو به منزله‌ی حصارِ نامعین و شکننده است بین هنر و نیاز آدمی به بیان خویشتن و از سوی دیگر بین طراحي و ثبت ساده علامتهای نوشتاری. همیشه و هر جا که خط و نوشتار وجود داشته هنر خوشنویسی نیز برای ایجاد زیبایی در آن حضور داشته است. « خوشنویسی به معنای خطاطی خط نگاری هنری، خوش خطی و هنر زیبانویسی می‌باشد. »² هنر خوشنویسی، ترسیم حروف و کلمات در ذهن و انتقال آن بر روی کاغذ است که مستلزم ریزه کاری‌ها و دقایقی است و باید تحت قاعده و اصول مشخصی قرار گیرد که همین قاعده و اصول مشخص آنرا تعریف می‌کند. در معنای خط چنین آمده است: « خط به معنای نگاشتن و نگارش است و این هر دو به معنای نقش کردن است. »³ از تعاریف مختلفی که در مورد خط و خوشنویسی ارائه شده است و اهمیت و جایگاه آن در میان سایر هنرها، می‌توان به اهمیت آن به عنوان یک اصل ضروری و در عین حال یک پدیده هنری پی برد.

« خط را می‌شود از صناعی نامید که نماینده‌ی خلق و خوی صانع خود بوده و از حیث صحت و سقم املاء، دلالت بر علم و جهل نویسنده دارد. از جهت هیأت و کیفیت ترکیب و اسلوب کتابت هم می‌توان استدلال بر ملکات کاتب نمود. ضرورت تفکر انسانی ایجاب می‌کند که هر کسی آنرا بیاموزد و در هر شرایط اجتماعی به کار برد، بنابراین دارای عمومیت آموزش است. دیگر اینکه آموزش آن نیاز به شرایط خاص جامعه و تعالی اجتماعی دارد و در هر شرایطی آموخته نمی‌شود و امکان آموزش آن وجود ندارد. دیگر اینکه شیوه‌های خط و خوشنویسی پیوسته رو به فزونی است و هر شیوه با استفاده

1-Calligraphy

2-عباسعلی مهاجری، فرهنگ هنر، چاپ چهارم، دانشیار، تهران، 1388، ص 47.

3-علی راهجیری، تاریخ مختصر خط و سیر خوشنویسی در ایران، چاپ اول، کتابخانه مرکزی، تهران، 1345، ص 17.

کامل از شیوه‌های قبلی و براساس آن، به ظهور رسیده‌است، بنابراین شیوه‌های خط هرگز کهنه نمی‌شود و همیشه رایج است. از تفاوت‌های عمده این هنر با هنرهای دیگر اینکه نه تنها همه‌ی هنرها را در بردارد، هنری است مقدّس و مورد تأیید همگان و خط خوش از صفات عالی انسان است و از طرفی کلام وحی است و پیوسته در اسلام ستوده شده است. "بوکهارت نویسنده کتاب هنر اسلامی می‌گوید: هیچ هنری در پرورش ذوق هنری مسلمانان به اندازه خطاطی مؤثر نبوده است." چنین است که خط و خطاطی از آغاز ظهور اسلام مورد تأیید و توجّه بوده و خدمتگزار پیام‌های دینی و کلامی بزرگان و زینت بخش آثار معماری بوده است. ایرانیان که مردمی مستعد، مبتکر و هنرمند بوده‌اند با به وجود آوردن شیوه‌هایی، خالق زیباترین آثار خوشنویسی شده و خطوط ایرانی نه تنها بار مقدّس خود را همواره بر دوش می‌کشند بلکه بار اندیشه، تفکر، تصوّف و عرفان این سرزمین را در هر قوس، دایره و چرخش خود نهان دارند. جهت نمونه، خط ایرانی نستعلیق مجموعه‌ایست از هنر موسیقی، کلام، معماری، نقّاشی و اندیشه. اینچنین است که می‌توانیم بگوییم هنر خطاطی با کلّ وجود انسان و تفکّرش وابسته است. در واقع کار خط کار دست نیست که کار جان است. این نقشهای متناسب، جان مایه انسان است که ساعت‌ها بی‌حرکت با تمامی وجود، جوهر عمر خویش را قطره قطره بر صفحات نقش می‌زنند و حاصل کارش موسیقی ساکت حروف است، خط بهره ریاضت است، ریاضتی دائم و هنرمند خطاط آنگاه که ساز خویش را می‌نوازد با همه جسم و جان می‌نوازد و چنین است که آوایش در طول تاریخ طنین می‌افکند، زیرا جان‌مایه‌ی هنرمند را با خویش دارد. اما هنرمندی که بی‌جذبه‌ی عشق و دور از موسیقی عارفانه حروف حرکت می‌کند، هنرش آن جذبه شیرین را ندارد و آوایش کوتاه و تهی است، زیرا روح کلمات، خود گویای حالت تفکّر خوشنویس است. نتیجه اینکه هر خطی هنرمندانه نیست و وقتی سخن از هنر خط است، منظور خطی است که حاصل ریاضت است و هنرمندش آن عشق لایزال هنر را که در شعر، اندیشه و عرفان این سرزمین آمیخته، دریافته باشد.

چنین است که آوای ابن مقله، یاقوت، میرعماد و ستارگان دیگر این آسمان پیوسته با طنینی بیش به گوش می‌رسد، و گرنه بسیاری خط استادانه نوشته‌اند و تفاوت اینان چون تفاوت مولوی و حافظ با نظم پردازان است در شعر و شاعری خوشنویسی هنر مادر است که بسیاری از هنرها را شامل می‌شود، از جهتی موسیقی کلمات است که طنین معنوی آن بر دل و جان می‌نشیند و از طرفی هنر معماری است که ترکیبات و کرسی‌های آن شامل دورها، قرینه‌ها و تعادل‌هایی است که چشم را می‌نوازد، از طرفی شعر است و کلام، معنی و بار فرهنگی دارد، از طرفی نقاشی است، نقاشی‌ای نجیب و دل‌انگیز که هر تصویرش دریچه‌ایست گشوده به باغ جان. پهنه‌ی این هنر از معماری و حجاری تا حکاکی، قلمزنی و کتابت را شامل می‌شود. نکته دیگر اینکه راهی روشن و مشخص دارد و نجابتی سازنده که هرگز تیغ به دست نگرفته تا ویران کند، بنابراین در طول تاریخ دشمنی به حداقل دارد و دوستدارش بسیار و هنر آرامش و سکون است.⁴ خط و خوشنویسی ضمن ویژگیهای مشترکش با هنرهای دیگر، هنری متفاوت است. زیرا هنریست متعالی که با ذوق، اندیشه و تفکر آدمی سروکار دارد و با زندگی فرد فرد انسانها آمیخته است: « خوشنویسی به عنوان هنری پر اهمیت در تمدن‌های جهان و بخصوص در چین مطرح بوده است اما از آنجا که خط چینی از یک سری تصویر نگاره‌ها تشکیل شده است، شرایط لازم را برای ایجاد ارتباط و اتصال بین خطوطی که دارای حرکتی پیوسته باشند فراهم نمی‌نماید. آرمان هنری و مطلوب این خط طبیعتاً حروف چاپی و مهری است و این حروف، معرف ماهیت، مفهوم و جزئیات زیبایی شناسی خویش هستند و عموماً همین حروف چاپی هستند که چینی‌ها، کالاها و یا منسوجات خود را تزئین می‌نمایند. یونانی‌ها و رومی‌ها چندان اهمیت به گسترش خوشنویسی به عنوان هنری مهم ندادند، برعکس، مردمان روم شرقی و مسیحیان خاور زمین، جایگاه ویژه‌ای را برای

1- صداقت جباری کلخوران، اصول و الگوی خوشنویسی در آثار میر عماد حسنی، استاد راهنما: مرتضی ممیز، کارشناسی ارشد ارتباط تصویری، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، 1370، ص 8-9.

خوشنویسی در کتابهای دعا و در انجیل‌های نفیس خویش در نظر گرفتند. مسلمانان می‌دانستند که قرآن باید با خطی نوشته شود که لایق کلام خدا باشد و با توجه به ارتباط مستقیمی که خط با کلام آسمانی داشت، خوشنویسی تبدیل به هنری بسیار پر اهمیت شد.⁵

ایرانیان حتی در خطوط رایج در میان سایر سرزمین‌های اسلامی شیوه‌های خاص خود را پدید آوردند. عمده تبدیل نگارش کلمات به خوشنویسی هنرمندانه به عهده ایرانیان بوده است. آنها سبک و شیوه‌های مختص خود را در خوشنویسی ابداع کردند، تاجائی که این شیوه‌ها رفته‌رفته در سایر کشورهای اسلامی طرفدارانی پیدا کرد. گرچه در اروپا از دیرباز به زیبایی‌نویسی اهمیت می‌دادند اما آنطور که در میان مردم مشرق زمین بیان اندیشه و احساس را ممکن می‌ساخت تبدیل نشد.

« خوشنویسی در خط عربی مخصوصاً به آن صورت که در ایران پیشرفت حاصل کرده است، در غرب به ندرت مورد مطالعه واقع شده و این امر با توجه به اعتبار و اهمیتی که این هنر در عالم اسلام دارد، تعجب‌آور است. هنرمند ایرانی در طول تاریخ، همیشه برای تجسم کمال مطلوب‌های مذهبی و هنری خویش به خط خوش توسل جسته و خوشنویسی در تمام دوره‌های اسلامی حتی تا امروز شایع و ساری بوده و هیچ عاملی بطور جدی مانع از ادامه آن نگردیده است و علیرغم داشتن پیشینه بسیار قوی، در هنرهای نوشتاری ایران باستان، تنها پس از استقرار اسلام بود که خوشنویسی ایرانی با دست یافتن به الفباء عربی امکان اعتلاء و بهبود در هنر خویش یافت.»⁶

1-1-1- خوشنویسی در جهان اسلام :

خوشنویسی همواره برای ایرانیان اهمیتی خاص داشته زیرا دراصل آنرا هنر تجسم کلام وحی می‌دانسته‌اند. آنان خط زیبا را نه فقط دراستنساخ قرآن بلکه در اغلب هنرها به کار می‌بردند. خوشنویسی یا

2- علی راهجیری، ص 36.